

ΧΡΟΝΟΣ

CRONOS

Revista Societății de Științe Istorice din România
Filiala Caraș – Severin
Anul XII, Nr. 26, Iulie – Decembrie, 2020.

Coperțile, corecturi, tehnoredactare: Eduard Magiar și Nicolae Magiar

Reșița - Decembrie, 2020.

Pentru contact: nicumagiar@yahoo.com

Telefon: 0723-885700

ISSN 1844 – 4423

ALMĂJUL

Mențiuni în hărți și documente istorice

Dr. Eduard Magiar

Prof. dr. Nicolae Magiar

Almăjul, sau Țara Almăjului, așa cum le place locuitorilor din zonă să numească locurile unde trăiesc de veacuri, apare menționată în diverse documente încă din perioada feudalismului timpuriu.

Aceste documente sunt scrise, în forma clasică din punct de vedere istoric, sau sub formă de hărți, redactate în acea perioadă sau mai târziu. Din acest motiv este firesc să apară greșeli de localizare în comparație cu hărțile moderne de mai târziu. Important este însă că s-au scris și că acolo apar denumirile localităților, chiar dacă sunt în majoritate în limba maghiară.

Cea mai veche hartă găsită a fost Tabula Hungarie. Aceasta datează din anul 1528. (A se observa hărțile indicate la finalul articolului).

Multe din localizări nu corespund din punct de vedere geografic și istoric deoarece hărțile din acea perioadă erau realizate mai mult pe baza unor surse orale, respectiv a „datelor povestite”.

De exemplu, într-o hartă militară a Ungariei din 1606, nu apar râurile Nera și Bârzava, dar Carașul are un afluent important, Barchza!

O hartă franceză a Ungariei din 1688 amintește, pentru prima dată, de „Țara Almăjului” (Terre de Halmas). Nu s-a putut identifica localitatea Karom, la fel și râurile Barachi sau Barachza.

O hartă elaborată, probabil pe suport militar, în care apar localitățile de atunci, este cea a lui Griselini din 1776. Aceasta este folosită și de Nicolae Iorga, și are un plus de date, cunoscut fiind faptul că Francesco Griselini a călătorit prin zonă atunci când s-a documentat pentru a scrie lucrarea sa despre Banatul timișan..

În Olanda s-a realizat o harta în anul 1788 a Banatului Timișan. În aceasta apare cetatea Almas, probabil inexistentă la acea vreme, poziționată undeva către Buceaua. În această hartă sunt marcate și drumurile poștale din acea perioadă.

Primele referiri despre Almăj se pare că au apărut în anul 1241. În acel an, un nobil din Almăj, Iacob Gârleșteanu, a ajuns ban de Severin (după A. Golopenția, după alții - ban în Croația sau Bosnia). Ca dată certă, prima referire la Almăj se face în anul 1307, când episcopul de Kalocsa (Calocsa) - localitate situată la sud de Budapesta, pe Dunăre, sediul unei arhiepiscopii catolice din Ungaria, înființată în 1135 (după unii, în anul 1000 de către Ștefan cel Sfânt), a cărei jurisdicție se întindea și asupra Banatului - a reclamat pierderea unei proprietăți posesio Halmas, datorită ocupării acesteia de către voievodul Transilvaniei de atunci, Ladislau Kán, în urma excomunicării pronunțate împotriva sa.

Cetatea Almăjului este confirmată și în anul 1370, când se face referire la iobagii regali din villa Almas.

O hartă istorică interesantă a Almăjului a fost realizată de către Sperger Vazu, inginer hotarnic la Bozovici, o personalitate deosebită care a avut preocupări istorice. Este lăudabilă cercetarea lui din 1932, când a avut curajul să meargă la Budapesta (deși era evreu), și să întocmească harta atașată. De remarcat că harta conține date suplimentare care nu există în lucrările de referință ale lui Pesty Frigyes. În hartă sunt marcate toate locațiile din Țara Almăjului, împreună cu proprietarii acestora și anul consemnării.

Date interesante se găsesc în legătură cu Cetatea Cuiеști, prima dată fiind amintită în anul 1341. Castrum Kuesd, (Kuesd sau Kevesd) - este primul district privilegiat bănățean atestat documentar în 1341, apoi din nou, în anii 1349 - 1351, (districtus Kuest), localizat la Găvojdia. În anul 1363, se consemnează că Găvojdia (inclusiv pârâul), aparținea de cetatea Kuesd.

Peste câțiva ani, în 1370, era menționat și Radul vayvoda comes de Kuesd, unul dintre cnezii și voievozii locali. Cetatea Cuiеști sau „Cetatea Pietroasă” („köves” în limba maghiară - pietros), era amintită odată cu cnezii din districtul aparținător în 1376 (kenezius de districtu castru Kuesd); în anul 1391, Kuesd se prezintă ca centru de district „Kenesius de districtu castru

Kunesd” și în 1395, „castrum Kwesd”. În anul 1364, palatinul (viceregele), constată că moara din Kuesd (este și prima atestare a unei mori existente în Almăj), aflată pe râul Narad (în 1358 era citat ca râul Nyaragh), a fost dăruită de oamenii slujbașului și iobagii din Almăj, care au rănit cu săgeți pe slujbașul și pe cneazul de acolo.

În Harta istorică a Văii Almăjului, V. Sperger plasează Kuesd între Șopotu Nou și Gârnice, cu citare din anul 1376. Deci, urmele cetății ar trebui să fie în Almăj, pe Culmea Gavajdia, lângă comuna Șopotu-Nou, pe unde curge și pârâul Gavajdia.

Alte documente din secolul XIV care ar putea avea legătură cu Almăjul, ar fi următoarele:

- în anul 1341 este consemnat Miklos de Teryan (Tăria?);

- în anul 1363, regele ordonă capitlului din Cenad să trimită pe magistrul Benedict Himfy pentru clarificări între nobilii aceștia: Mihail zis Bobal de Voiteni, Nicolae de Zlatinch (Slăcinic?), Nicolae de Kereztes (Cruceni), magiștrii Ladislau fiul lui Pousa, Blasius fratele său, Danciu de Macedonia, Luca de Nyarag (Nergăni?), Paul fiul lui Kilian, Dionisie fiul lui Nicolae;

- în anul 1364, posesiunea Teryen, din comitatul Caraș, avea 2 gospodării și este zălogită pentru 10 mărci;

Începând din secolul XV, încep să apară mai multe informații despre Almăj.

Astfel, în anul 1402, sunt menționate într-un document despre Mehadia, localitățile Jabolchina (Iablanița) și Zalyn (după Sperger, lângă Prigor, dar el amintește și de Borloven).

La 10 iunie 1410, într-o scrisoare de la Timisoara a lui Ozorai Pipo (ofițer la Curia salinen regalini), este amintit Gerlistyei István care îi face fiului său Sebestyén o donație. Și Sperger, consemnează la Rudăria, în 1410 pe Gerlystyey Istvan. După Sperger, așezarea de la Köszeck (Cusec, pârâu de la Poneasca, spre Zăbăl), avea în anul 1421, ca proprietar, pe Nagylaki Janós.

O atestare a districtului Almăj este aceea care se referă la deplasarea în Almăj în 1430, a lui Nicolae Redwitz (Radawitz), comandantul Cavalerilor Teutoni, pentru ca, la fața locului, să lămurească niște abuzuri făcute de câțiva cnezi și nobili (mai exact un furt de oi).

Istoricii consideră că prima localitate din Almăj atestată documentar în anul 1439, este Mocerișul, care apare într-un act emis de capitlul din Arad: este amintit Georgius de Mochorus, fiind vecin cu Csornai Mibályt și Balást Csorna, la Plugova, Toplecz etc.

Alte documente amintesc că în anul 1447, Tomeschy D. (Tomeșel), era proprietar la Zelyn, Kalva (și la Borloven, după Sperger) și în același an, la Șopotu nou erau proprietari Temesely Deeski, Laszlo și Peter Fiat (după Sperger).

În anul 1452, la adunarea comună a celor 7 districte bănățene de la Caransebeș, reprezentantul districtului Almăj a fost Ioan Seliște (Johannes de Sylisthea), ca să depună jurământ pe lângă Mihai Ciorna în cauza posesiunii Drencova (în perioada respectivă, Drencova făcea parte din districtul Almăjului care se întindea până la Dunăre). A participat și Blasius (Vlasie) de Gerlestha. În anul 1457 apare Decretul regelui Ladislau V pentru a reconfirma privilegiile celor opt (după unii autori - 7), districte românești din Banat: Caransebeș, Mehadia, Almăj, Lugoș, Carașova, Ilidia, Comiat și Bărzava.

După Sperger, în anul 1472, așezarea de la Köszeck avea ca proprietar pe Bizerey Miklós. În anul 1484, la 25 februarie, regele Matthias, din capitlul Arad, îl pune în posesie pe Gerlistyei Jakab, cu proprietățile almăjene Gerlistye, Jalsanicza, Rudaria, Rustnik, Prilipecz, Hernyak, Marsina și Szelistye.

Ca vecini au participat: Tiszavicza György, Macsurisy (Moceriș) István și János, Bányay László, iar ca oameni regali (trimiși ai regelui) Lazar de Bohovith și István de Mocherus.

Cîteva observații pe marginea acestor locații: - Gerlistye este situată aproape de Rudăria, la est, - Jalsanicza este o culme situată între Prigor și Pătaș, - Rustnik este un deal situat aproape de Rudăria, la nord - est, - Prilipecz este o localitate situată la nord de Rudăria, Gerlistey, Herneak, Rustnic, Marsina, Jalsanicza.

- Hernyak este un deal situat la nord de Prilipeț;

- Marsina, probabil Margina (după Sperger), este situată la sud de Bănia;

- Szelistye, ? (este un toponim folosit în multe localități din Almăj).

O altă observație este aceea că vecinii și trimișii regelui au numele preluat după câte un pârâu (ogaș) din zonă: Tisovița, Moceriș, Bănia și Bozovici.

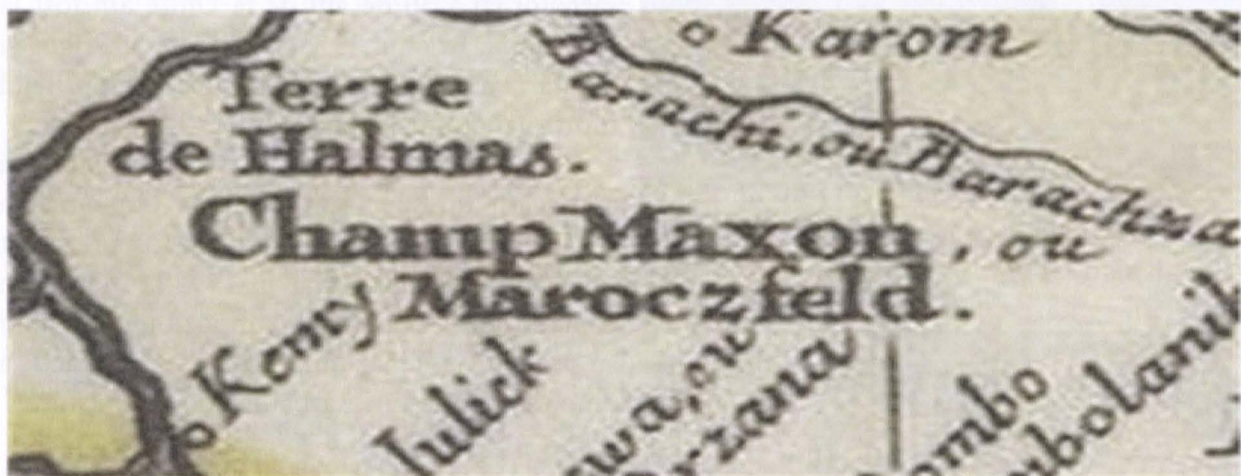
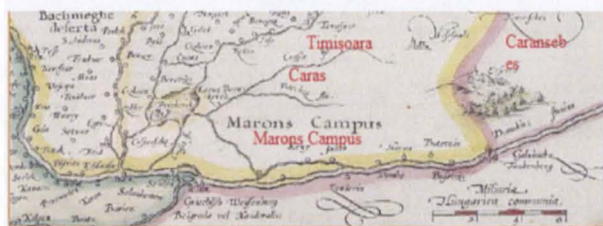
Începând din 6 mai 1484, în documente apare numai Lazarus de Halmas ca viceban de Caransebeș și mai târziu, poate ca descendenți, persoane cu numele de familie Lazăr. Apare

firească întrebarea dacă există vreo legătură cu cetatea Almăjului, probabil plasată la Cimitirul catolic din Bozovici, lângă care există toponimul Târgoviște.

S-a păstrat o descriere a Rudăriei după Pesty Frigyes: „Berneskobreg (Glanibreg, la Sperger) și Ronestie(?), formează după munte, o vale lungă de 400 st. (circa 900 m) și lată de 60 st. (circa 150 m), care este locul satului, iar Stubel, Ronestie, Berneskobreg și Sokolocz - locuri înalte.

Localitățile limitrofe sunt: Prigor la est, la vest Bănia, la nord Prilipecz, iar în sudul satului, există mari păduri de-ale lor (ale rudărenilor, n.n.). Comuna este străbătută de pârâul Rudăria (care vine, n.n.) dinspre sud și care primește pârâiașele Kotovetz, Glohonicza, Kanabirsch și Grehocsia”.

În anul 1487, Capitlul din Cenad raportează despre introducerea în stăpânire a cinci nobili din Minișul almăjan față de posesiunile donate de rege: Bozovici, Miniș, Legedea, Prewalacz, Thyuko (?), Zagradie, Paades, Thyzowytza, Thargowysthya, Lăpușnic și Medris (?). În acelaș an, Regele Matia îl confirmă pe nobilul român Iacob de Gârliște în stăpânirea a încă trei posesiuni din districtul Almăj, și anume: Rapolt (?), Pleșiva și Vălișoara (?). Sperger consideră că posesiunea Pleșiva îl avea ca proprietar pe Gerlistyey Jákab, deja din 1484. ¹

BIBLIOGRAFIE

1. Hărțile istorice ale Banatului, blogul <http://nelucraciun.wordpress.com/tag/old-maps/>;
2. Vistai András János, TEKINTI, Erdélyi helynévkönyv Adattári tallózásból összehozta, (Carte privitoare la denumirea localităților Transilvaniei, 3 volume);
3. Ioan Hațegan, Ligia Boldea, Dumitru Țeicu, Cronologia Banatului, Banatul între 934–1552, Academia Română, filiala Timișoara, Institutul de cercetari socio-umane „Titu Maiorescu”;
4. Pesty Frigyes, Szoenyi Bansag És Szörény Vármegye Története, Budapest, 1877, 3 volume.

¹ Pe lângă datele luate din bibliografia indicată, altele au fost preluate de pe internet (Grupul Mândru că mi-s bănășan).

Ideea de unitate națională la Prigor

Localitatea Prigor, atestată documentar la 1550 este așezată în Țara Almăjului, în partea de sud-vest a României. Locuitorii așezării au fost și sunt oameni harnici, iubitori de muncă, neam și credință. Au fost și sunt toți români și creștin ortodocși. Au fost într-o permanentă legătură cu românii de peste munți de unde a venit preotul Câmpeanu la 1721. Și pentru prigoreni ca și pentru toți locuitorii Almăjului libertatea însemna loialitate față de stăpânire și sacrificiul suprem pentru neam și credință. Acest lucru i-a făcut să participe activ la lupta pentru

Iosif Coriolan Buracu

România Mare. La 1 decembrie 1918 la Alba Iulia a participat locotenentul Ruja Constantin, trimis de Consiliul Național Român de la Arad, în garda Ștefan Cicio Pop. De asemenea de la Prigor participă și învățătoarea Sofia Zarva. În vara anului 1919 la luptele împotriva bolșevicilor lui Bela Kun au participat locotenentul Ruja Constantin și căpitanii Melchior Ștolț și Tudor Marconescu. Unul dintre cei mai importanți luptători pentru Marea Unire a fost preotul Iosif Coriolan Buracu născut la Prigor și titular în parohia Mehadia.

Prigoreni au sărbătorit periodic marele eveniment al desăvârșirii unității naționale, organizînd spectacole și simpozioane. În anul 1938 primarul Nicolae Hînda a organizat o frumoasă manifestare. În 1968, cu prilejul sărbătoririi a 50 de ani de la Unire am fost la Alba-Iulia. În anul 1978, Școala de la Prigor și Primăria au organizat un simpozion cu prilejul unirii Banatului cu Țara mămă - România.

În 1998 Ansamblul Doina Prigorului a pregătit un spectacol cu tema „Întoarcerea Almăjenilor de la Alba-Iulia” care a fost prezentat

în mai multe localități, iar în 1999 la Marga. În anul 2008 Școala Prigor a realizat un simpozion cu invitați din Banat. Cu prilejul Centenarului, Liceul „I.C. Buracu” a organizat frumoase manifestări, sărbătorind Marea Unire!

Prof. Pavel Panduru

NICOLAE STOICA DE HAȚEG

marele cronicar al Banatului

(prima parte)

Istoria Banatului a constituit un subiect de abordare pentru cei care au reprezentat elita culturală din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și prima jumătate a secolului al XIX-lea. Secolul următor, al XX-lea, a reprezentat pentru cei interesați de istoria Banatului un stadiu major, încă neatins până acum. O pleiadă întreagă de istorici, lingviști, etnografi, au abordat din unghiuri diferite, dar specifice muncii lor, tot ce era legat de istoria bănățeană. Acest demers nu s-a făcut însă în mod dispart, singular, ci încorporat în mod firesc, natural, în istoria națională.

Înainte de a fi cunoscută, istoria este o experiență directă, practică. Istoricii – printre alții - joacă un rol important prin strădania lor de a explica ceea ce - „văd în izvoare”.¹

Pentru istoriografia bănățeană nu au fost totdeauna condiții ușoare pentru a-și împlini menirea. Înainte și după Unire, istoriografia bănățeană, încercând o deștelenire a spațiului bănățean, mult timp confundat sau amestecat, fie ca spațiu al etniilor acaparatoare, fie ca parte a Transilvaniei, își croiește cu greu propriul drum și propriul mod de exprimare, deoarece cadrul și împrejurările vitrege în care Banatul a fost prins secole de-a rândul, când de o dominație când de alta, în lupta pentru putere și pentru acapararea numeroaselor sale bogății naturale, au constituit frâne evidente în calea istoriei și a unei individualități proprii.²

Lucina Blaga scria: „Un fapt incontestabil se poate deci preciza: *Cultura Banatului reprezintă barocul etnografiei românești*”.³

Plecând de la această apreciere este relativ ușor de afirmat că Banatul a dat oameni de cultură în diferite domenii.

Unul dintre aceștia a fost Nicolae Stoica de Hațeg.

Viața sa, opera, preocupările sale, nu pot fi desprinse de cadrul larg al epocii în care a trăit și a muncit. Este a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și începutul veacului următor, al XIX-lea. Este o epocă de mari frământări dar și de realizări pe multiple planuri, de la cel politic până la cel cultural, nu numai în Europa, dar și în Țările Române. Cu certitudine că iluminismul este dominanta acestei perioade. Dacă această epocă a Luminilor a fost atât de complexă, poate că acest fapt și-a lăsat amprenta și asupra personalității lui Nicolae Stoica de Hațeg. El ocupă, prin tot ce a făcut, prin preocupările sale foarte diverse, un loc distinct, am putea spune chiar singular între personalitățile culturii românești din Banat. Prin diversitatea preocupărilor și lucrărilor sale – preot, învățător, cronicar, istoriograf, arheolog și numismat amator, etnograf și folclorist, diplomatist, versificator și poet, - l-am putea defini fără a greși, un polihistor desăvârșit.⁴

Prin aceste preocupări atât de diverse, dar care au ca numitor comun cultura neamului românesc din Banat, Nicolae Stoica de Hațeg este o personalitate aparte.

Complexitatea domeniilor social-culturale pe care le-a abordat, în cea mai mare parte cu succes, l-au transformat în timp într-o personalitate culturală care și-a pus amprenta pe întreaga epocă de la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea în Banatul de munte.

¹ Alexandru – Florin Platon, *Despre istorie, adevăr și mituri*, în revista „Contrafort”, 1 (99), ianuarie 2003, Chișinău, p. 5.

² Maria Mândroane, *Cultura populară în spațiul cărășan*, în *Analele Banatului*, vol. VI, Etnografie, Timișoara, 2005, p.183.

³ Lucian Blaga, *Barocul etnografiei românești*, în revista „Banatul”, Timișoara, 1926, nr. 1, pp. 3-4.

⁴ Damaschin Mioc, *Din poezia cronicarului bănățean Nicolae Stoica de Hațeg*, în revista „Semenicul”, Reșița, 1980, nr. 10, p. 46.

Este unul dintre motivele pentru care mai bine de cinci decenii, oameni de cultură, istorici și lingviști mai ales, s-au aplecat asupra operei lui Nicolae Stoica de Hațeg.

Cronicarul bănățean este fără îndoială produsul epocii sale pentru că reformismul austriac luminist inițiat de Maria Thereza și continuat de Iosif al II-lea a favorizat indiscutabil apariția structurilor elitei românești din Banat. Or, în cadrul acestei elite, un loc distinct l-au avut și clericii din rândul cărora, la loc de cinste făcea parte și protopopul Mehadie, Nicolae Stoica de Hațeg. Cu această funcție se înscrie clar în ierarhia bisericească înaltă, fapt care îi conferea un dublu avantaj; pe de o parte ca reprezentant al românilor avea accesul sigur la congresele religioase, bisericești, dar și la reprezentanții autorităților provinciale. Pe de altă parte, ca protopop era pentru români autoritatea cea mai respectată, apropiată și recunoscută. Prin funcția și autoritatea sa religioasă în primul rând, a intrat în contact oficial, la ordin sau din proprie inițiativă cu autoritățile locale și centrale imperiale, religioase, militare și politice.

Nicolae Stoica de Hațeg este o personalitate culturală cu un rol distinct în istoria Banatului secolelor XVIII-XIX, și prin faptul că opera sa cuprinde abordări multiple din punct de vedere al subiectelor, domeniilor tratate, (de la istorie politică clasică până la folclor). Dacă în ceea ce privește nivelul valoric al operei sale aprecierile pot fi multiple și privite din diverse unghiuri, în schimb cu privire la caracterul eclectic al operei sale părerile sunt unanime. Acest fapt poate fi un dezavantaj pentru cei care-i studiază opera deoarece este mai dificil să-l încadreze într-o zonă sau alta a preocupărilor sale multiple. Există și avantajul că se mai pot descoperi documente din mai multe domenii ale activității cronicarului. Acest lucru mai este încă posibil, pentru că din nefericire, multe din operele sale nu numai că nu au fost editate, dar sunt trecute la categoria - pierdute.

Ca în orice încercare de studiere și interpretare istorică, absolutizare nu există, la fel nici definiții definitive, pentru că oamenii au făcut istoria, oamenii au scris-o, au interpretat-o, iar toți aceștia au o caracteristică în comun: sunt subiectivi. Totdeauna mai este loc pentru a se descoperi ceva în plus, pentru a se aduce o interpretare nouă, din alt punct de vedere. De asemenea, abordarea inter și multidisciplinară este nu numai necesară dar și benefică, cel puțin la nivelul studierii unei opere atât de variate, eclectice precum cea a lui Nicolae Stoica de Hațeg.

Informațiile, referirile directe sau indirecte la viața, activitatea, opera lui Nicolae Stoica de Hațeg sunt înșirate din punct de vedere cronologic între anii 1833-2006, și evident că cele mai valoroase studii, articole sau cărți sunt cele care au la bază documente inedite. Astfel, în 2005 s-a descoperit pe un Molitfelnic din secolul al XVIII-lea o însemnare mai amplă a lui Nicolae Stoica de Hațeg. Aceasta, pe lângă faptul că este inedită, reaprinde discuția în jurul datei de naștere a cronicarului. Apoi, deabia în 2006 s-a valorificat la adevărata valoare un Protocol al parohiilor Mehadie. Acesta este scris cu rigurozitatea caracteristică lui Nicolae Stoica de Hațeg în românește și sârbește cu slove chirilice și cu alfabet latin, în latină și germană gotică. Aceste documente descoperite atât de recent chiar dacă ar părea minore ca importanță, ele au totuși locul lor pentru completarea datelor referitoare la viața, activitatea și opera lui Nicolae Stoica de Hațeg.

Spiritul conciliant al preotului și apoi al protopopului Nicolae Stoica de Hațeg, spirit izvorât în primul rând dintr-un umanism profund, l-a ajutat să medieze cu succes unele dintre conflictele dintre lotri, haiducii locali și autorități. Vocația umanistă specifică cronicarului s-a afirmat din plin în perioada dintre 1777-1792 când a funcționat ca preot militar pe lângă armata habsburgică în luptele purtate contra turcilor.

În perioada anilor 1789-1815, revoluția franceză și războaiele napoleoniene au avut efect în conștiința și atitudinea cronicarului bănățean cel puțin din două direcții. În primul rând s-a adaptat reformismului austriac, apoi, pentru că destui români din regimentele de graniță au participat direct la luptele contra francezilor în nordul Italiei, în Austria și Germania. Poziția lui Nicolae Stoica de Hațeg a fost de multe ori și în funcție de evenimentele de pe teatrul de luptă.

Ca slujitor la bisericii și al școlii, protopopul Mehadieii a fost aproape permanent interpus între autoritățile religioase, politice, militare și oamenii de rând pe care îi slujea spiritual și cultural. Ca difuzor de carte, în primul rând pentru preoți și printre tinerii școlari, Nicolae Stoica de Hațeg a fost un adevărat stâlp de cultură, chiar dacă uneori acest lucru a avut un caracter popularizator, vulgarizator, dar orizontul său livresc în plan cultural și intelectual s-a mărit foarte mult și cu efecte benefice asupra celor cu care intra în contact.

Ca un bun cunoscător al limbii sîrbe, a avut relații frumoase cu intelectualitatea sîrbă și cu superiorii săi pe plan religios, de la simplii preoți și învățători până la episcopul Virșețului. De altfel, influențele istoriografiei sîrbești se pot vedea în ceea ce a scris cronicarul Banatului.

Deși a fost un permanent apărător al românilor, al ortodoxiei, cu toate că avut o poziție verticală dar nu radicală în raport cu catolicismul autorităților austriece, a reușit să mențină relații bune cu reprezentanții puterii imperiale vieneze. Apelurile care s-au făcut la protopopul Mehadieii în diverse ocazii, serviciile care le-a făcut pentru autoritățile austriece sunt un exemplu că reprezentantul bisericii ortodoxe și al românilor din zona Mehadieii era apreciat. Aceste relații cu austriezii și mai ales cele cu sîrbi au avut și o finalitate de ordin politic. Nicolae Stoica de Hațeg a parcurs întreaga sa activitate, din altarul bisericii până pe câmpurile de luptă, de la sala de clasă până la cea a spitalului militar.

Trebuie remarcate și ordonate, inclusiv cronologic și ca importanță, multiplele preocupări din activitatea sa, de la numirea ca simplu preot la Corni până la funcția de protopop al Mehadieii. Este unul dintre aspectele, din elementele care-l fac pe Nicolae Stoica de Hațeg o personalitate aparte, complexă, și de aceea, cu atât mai mult de apreciat. Poate că acea trăsătură spirituală extrem de puternică, adică umanismul său prin excelență, l-a determinat să se implice în atât de multe activități. Aceasta, cu atât mai mult cu cât din punct de vedere material nu a avut de câștigat.

Opera lui Nicolae Stoica de Hațeg este cea care l-a lăsat ca nume și personalitate pentru posteritate. În afară de tratarea lucrărilor sale în mod cronologic și pe categorii sau domenii abordate, ni s-a părut necesară o categorisire și din alte puncte de vedere. Întâi o defalcare între opera scrisă și cea tipărită. Este unanimă părerea că dacă opera scrisă de Nicolae Stoica de Hațeg ar fi văzut lumina tiparului în timpul vieții sale, imaginea și importanța sa pentru cultura bănățeană și românească în general ar fi fost alta. Ideile și concepția despre istorie, metoda de lucru, sursele, izvoarele folosite, influențele din partea istoriografiei ardelenice și sîrbești, toate acestea se concretizează în ce a scris Nicolae Stoica de Hațeg. Este demn de remarcat și de constatat în ce măsură cronicarul bănățean a urmărit prin scrisul lui, un scop imediat, unul îndepărtat sau pe amîndouă deopotrivă. Dintr-o astfel de analiză se poate trage concluzia în ce măsură operele sale au inclus și deziderate de ordin național, dacă sunt și conotații naționale și politice.

Trăind și desfășurându-și activitatea în epoca Luminilor, trebuie analizat și văzut în ce măsură Nicolae Stoica de Hațeg a atins pragul luminst, iar dacă a făcut acest lucru, atunci, este necesară de făcut remarca, distincția, între acest prag și elementele ce țin de vulgarizare, dacă a reușit să despartă pragul iluminist de al popularizării, de vulgarizare.

Întrucât opera și activitatea în general a protopopului Mehadieii au fost abordate din domenii diferite dat fiind preocupările sale pe multiple planuri, este prioritar de stabilit ce a fost el mai întâi, atât în timpul vieții cât mai ales cum este preceput de predecesorii săi, de posteritate. Cât a fost preot, cronicar, istoric, învățător, difuzor de carte, preot militar, colecționar de carte, numismat și arheolog amator, luminst, adică omul epocii sale.

Oprea lui Nicolae Stoica merită tratată în întregime pentru că în afară de lucrările istorice propriu-zise, cele cu caracter colateral (religios, didactic, de popularizare, etnografic), inclusiv circularele și însemnările, întregesc imaginea de ansamblu a personalității cronicarului. Este demnă de urmărit traiectoria sa de la preocupările istoriografice la vocația istoristă, pentru că, mărturisită mai apăsător sau mai voalat, intenția sa atunci cînd s-a apucat de scris era pentru

folosul celor mulți, mai ales pentru învățătura celor tineri. Această intenție se regăsește inclusiv în maniera de a descrie, de a povesti faptele, întâmplările, folosind vocabularul specific zonei Mehadia.

Valențele discursului istoric la Nicolae Stoica de Hațeg pot fi analizate și pe textul propriu-zis, pe structura acestuia, în funcție și de lucrări și de perioadele în care au fost scrise, în funcție de destinatar dar și ținând seama de influențele istoricilor Școlii ardelenne și ai școlii sârbești.

Structura discursului după tematici, elementele definitorii privind folosirea dialogului ca povestire și informație, structura textului în funcție de sursele avute la dispoziție, caracteristicile circularelor, însemnărilor (păcat că nu ni s-a păstrat și corespondența), toate acestea analizate și interpretate, ajută la cuantificarea preocupărilor istoriografice ale lui Nicolae Stoica de Hațeg. Pentru descoperirea acestor preocupări s-a apelat la o interpretare care să se încadreze și să țină cont de epocă, nu deasupra ei. Atunci când a existat șansa întâlnirii cu documente inedite s-a abordat o manieră de tip descriptiv, parțial pentru a se ajunge la una interpretativă. Scopul a fost cel legat de a înțelege fundamentul legat de context pentru a se ajunge la textul propriu-zis.

În timpul vieții sale, 1751-1833, protopopul Mehadiiei a trăit și a muncit majoritatea anilor în zona Mehadiiei, unde s-a născut și a murit, dar și într-o arie geografică destul de largă pentru acea epocă: Mahadia – Viena – Timișoara – Vârșeț – Caransebeș – Clisura Dunării. A îndeplinit și a avut o serie de funcții și preocupări mai mult sau mai puțin oficiale: preot, protopop, director al școlilor neunite românești și sârbești, cronicar, învățător, numismat și arheolog amator, ctitor de biserici, colecționar și difuzor de carte, preot militar, talmaci pentru ofițeri superiori și pentru împăratul Iosif al II-lea, culegător de folclor. În mod inerent, toate aceste preocupări și funcții l-au pus pe Nicolae Stoica de Hațeg în postura de a avea legătură cu scrisul, cu cartea în general. Acest fapt s-a întâmplat din primul an de școală ca elev și până la moarte. Se cunosc lucrările sale, la unele fiind coautor:

1. **Catehismul Mic**, tipărit la Viena în ediție trilingvă: sârbă-română-germană (1776-1777). Ultima parte este tradusă de Stoica de Hațeg din limba sârbă în limba română.

2. **Cartea de mână a dascălilor**, o metodică felbigeriană, tradusă din germană în română împreună cu arhimandritul Földvari din Vârșeț (1776-1777).

3. **Culegere de Cântece laice și religioase**, incluzând și creații proprii (1778-1795).

4. **Cronica de la Corni**, descriere a războiului austro-turc din 1788-1791, scrisă în paralel cu evenimentele.

5. **Scurtă istorie a Banatului** (germană), lucrare solicitată de comandantul regimentului valaho-ilir (1815).

6. **Sârbii din Banat** (sârbă), lucrare solicitată de către episcopul de Vârșeț-Caransebeș (1816).

7. **Faptele lui Hercule**, o prelucrare după legendele despre eroul din mitologia greacă (1817).

8. **Viața lui Alexandru cel Mare**, o traducere și rezumare a scrierii lui Curtius (din germană în română), mai mult pentru uz didactic (1825-1827).

9. **Cronica Banatului** (1825-1827). Este cea mai importantă scriere a lui Nicolae Stoica de Hațeg și datorită căreia este inclus definitiv în istoriografia românească. Cronica Banatului este de altfel și singura lucrare a cronicarului bănățean care a fost editată de două ori.

10. **Cronica Mehadiiei și a Băilor Herculeane** (germană) scrisă în 1829.

11. **Povești moșăști**, școlarilor rumânești (1830).

(Continuare în numărul viitor)

Prof. dr. Nicolae Magiar

Colegiul Național Mircea Eliade din Reșița

ÎNTR-O TOAMNĂ CUM NU A MAI FOST ALTA

Împărat sau om de rând, cel mai fericit este cel ce-și găsește fericirea acasă.

J.W. Von Goethe

O înțeleaptă zicală românească ne aduce aminte că *Toamna se numără bobocii!*

Dacă depășim măcar și pentru o clipă temerile din noi și din jur, ne vom bucura și în această toamnă, o toamnă cum n-a mai fost alta, de bunurile materiale și spirituale care au ieșit la lumina zilei acasă sau în lumea cea mare, în pofida fierbințelilor impuse de vreme și vremuri.

În bilanțul binefacerilor din această toamnă își găsește un loc anume și *Revista de Filologie, Limbă, Literatură și Folclor „Logos”*, nr. 6, care a văzut lumina tiparului în luna septembrie a anului în curs. Este imposibil să fie lipsită de atenția cititorilor, pentru că în paginile ei se află tot mai multe inscripții, care delimitează o lepeză de interese survenite din diferite colțuri ale lumii.

Așadar, „Logos” 6 continuă să „vorbească” în mai multe limbi (română, sârbă, franceză, italiană, rusă, germană, engleză, poloneză), să aducă la masa comună a prieteniei și însemnelor contemporane numeroși colaboratori, unii deja cunoscuți, alții dornici de a ne împărtăși trăiri și preocupări noi. Rămâne și pe mai departe în grija Editurii Societății de Limba Română din Voivodina – Republica Serbia și a partenerului său loial - Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad, România, precum și a structurilor internaționale de conducere și redactare.

Cel mai proaspăt număr al revistei „Logos”, prima și unica revistă de filologie a românilor din Serbia, se îndreaptă către publicul cititor cu un corpus eterogen de texte, însoțite de fotografii și ilustrații. Cele 256 de pagini personalizează abilități științifice, puncte de vedere, evenimente, atitudini multiculturale, pășiri cugetate ... care își găsesc relevanță în cele treizeci și cinci de contribuții scriitoricești. Bogăția de rubrici (19 ¹) exprimă și ea emergența sporită a revistei, în calitate de promotor al domeniilor care i-au dat nume (*Filologie, Limbă, Literatură și Folclor*).

Un cuvânt înainte și *Un punct de vedere* alcătuiesc conținutul primelor pagini ale revistei. Prin intermediul acestora, redactorul-șef și responsabil Lucian Marina oferă primele informații despre structura tematică a revistei nou apărute, iar apoi conturează itinerariul parcurs de „Logos” de la lansarea primului număr (iulie 2016) și până în prezent. Apariția, momentele devenirii și ale dezvoltării „Logos”-lui în contextul acțiunilor culturale ale Societății de Limba Română din Voivodina, Republica Serbia, rânduiala internă și caracterul său inedit rămân reperatele articolului *Noi râuri de cuvinte ale Revistei „Logos”*.

Între podoabele primelor pagini ale revistei se află și câteva mesaje de apreciere și prețuire, adresate de specialiști care ne observă și ne văd zâmbetele și, deopotrivă, mâhnirile. Nicolae Grigore Mărășanu, Ela Bălescu, Melania Rusu Caragioiu, Ligya Diaconescu, vă asigurăm că dialogul cu dumneavoastră ne sporește încrederea în noi și ne dăruiește semeție!

¹ *Cuvânt înainte, Aprecieri - Logos 5, Un punct de vedere, Restitutio in integrum, În focarul Revistei „Logos”, În focar, Memento, Novi Sad Capitală Europeană a Culturii în anul 2021, Eseu, Studii comparative, Educație și comunicare, Limbaj, context, multiculturalitate, Limbă și transculturalitate, Lectură și critică literară, Arte plastice, Familia, gastronomie, Memento mori, Evenimente culturale, Rubrica revistei Logos - „Vă prezentăm ...”*

În urma inițierilor, se deschide orizontul de preocupări al publicației, aducând în fața cititorului opiniile și rezultatele mănuiitorilor de condei.

Cel dintâi moment semnificativ se petrece în *Restitutio in integrum*, alături de poetul Valentin Mic, un iscusit creator al versului de acasă, care de această dată și-a asumat misiunea de a reconstitui atmosfera în care a avut loc *Memorialul Radu Flora*. Tradiționala manifestare cultural-științifică, dedicată operei și vieții cunoscutului om de știință Radu Flora, a avut loc și în acest an, însă în condiții speciale, specifice zilei de azi. Atât cuvintele cât și fotografiile exprimă cu fidelitate imaginea zilei de 5 septembrie 2020, când a avut loc evenimentul în cadrul căruia martorii oculari au asistat și la instalarea unei plăci memoriale pe casa părintească a lui Radu Flora. Spre cinstirea memoriei scriitorului, profesorului, omului de știință Radu Flora s-au zămislit și versurile poeziei *Divinitate*, semnate de Lucian Marina.

În *focarul revistei „Logos”* și *În focar* sunt rubricile care ne conduc spre comorile literaturii naționale, oferindu-ne prilejul de a reînnoi și recompune sensuri, idei, mozaicul trecutului, cel demn de cinstire. Trei articole impresionante, precum: *Interviu cu Mihai Eminescu după 170 de ani de la naștere* (interviu virtual), *Ion Budai-Deleanu, la două secole de eternitate*, autor prof. dr. Nicolae Iuga (București) și *Teoria metaforei la Lucian Blaga*, de prof. Ionel Narița (Timișoara) transferă înspre noi reîntregiri benefice despre scriitorii români cu aureole strălucitoare și emblematică mai sus amintiți.

Rubrica *Memento* se transformă într-un vast capitol, pe care autorii: Zenovie Cârlușea (Drobeta-Turnu Severin), Catinca Agache (Iași) și Adrian Dinu Rachieru (Timișoara) l-au dedicat poetului și traducătorului Ion Miloș, a cărui *dorință-țipăt*, aceea de a-și dormi somnul de veci în pământ românesc, nu s-a împlinit niciodată. Ion Miloș, al nostru și al lumii, a slujit cu demnitate la altarul culturii române, lăsând în urma sa o operă bogată, care relevă atât drumul propriu al poetului, cât și efortul continuu al traducătorului de a face literatura română cunoscută și recunoscută în spațiul european. Ion Miloș, așa cum îl știm, sau nu-l știm, a cunoscut *Durerea de a fi român* (Adrian Dinu Rachieru, Editura *Semne*, București, 2010), iar opera sa *consacră o profesiune de credință unde iubirea și viața – cele adevărate – răzbat ca simboluri perene și nealterate de sub crusta amărăciunii împietrite de indolența și de cinismul realității cotidiene* (Christian Tămaș).

Cea de-a 26 ediție a Târgului Internațional de Carte de la Novi Sad, care a avut loc în perioada 3-9 martie 2020, a fost una dintre puținele manifestări culturale de amploare ale acestui an dificil pentru omenire. În cadrul rubricii *Novi Sad Capitală Europeană a Culturii în anul 2021*, Lucian Marina, președintele Societății de Limba Română din Voivodina și Andrei Matei Bancu, secretar al Asociației Culturale „Constantin Brâncuși” din Timișoara, oferă cititorilor informații și opinii despre acest eveniment cultural semnificativ.

Două eseuri inedite, cuprinse în rubrica *Eseu*, privesc spre orizonturi îndepărtate, conturând aspecte culturale specifice, imagini, simboluri..., luminate din grija autorilor Cosmin Lotreanu, consul general al României la Trieste și Mirian Caloretti Castilio din Lima (Peru). Așadar, *Sistemul educativ în Algeria Franceză de la o constantă a asimilării la o tardivă integrare* și *El erotismo en las culturas latinoamericanas* sunt titlurile care deschid, desigur, noi perspective de diluare a barierelor geografice și lingvistice, biruite doar de cultură.

Studiul comparativ, *Rajsko brvno simbol prelaska u drugi svet*, realizat de prof. Dragan Stojanjelović (Novi Sad) confirmă o dată în plus atitudinea Revistei „Logos” de a satisface gusturile multor

categorii de cititori. Traversând cu atenție cuvenită acest demers, se descoperă urmele pregnante ale interferențelor lingvistice, culturale, simbolistice, ale credințelor, superstițiilor, obiceiurilor, experiențelor care leagă lumea de aici și cea de dincolo, identificate de autor printre trăitorii din zona Homolje. Desigur că pe lângă acestea, rămân semnificative și dese incursiuni în repertoriul filosofic al lui Mircea Eliade.

Alianța redacțională *Educație și Comunicare* este susținută de două articole care țin pas cu realitatea contemporană. Astfel, dr. Romanța Iovanovici (Novi Sad), în *Considerații asupra însușirii limbii române cu elemente ale culturii naționale în școlile din Voivodina*, relevă importanța și specificul studierii disciplinei *limba română cu elemente ale culturii naționale*, care implică pe lângă însușirea limbii române literare și familiarizarea cu unele elemente semnificative pentru păstrarea identității culturale românești, în iureșul globalizării, dar și al altor contexte.

Cea de-a doua parte a sintagmei *Educație și Comunicare* este dezvoltată de Mihaela Lazović în articolul *Intercultural communication in tourism and hospitality*, o interpretare care se bazează pe noțiuni cheie, precum: *comunicare interculturală, manageri, angajați, oaspeți, industria ospitalieră, educație*.

Ajungând la *Limbaaj, context, multiculturalitate* ne vom spori avuția spirituală reflectând asupra șiragului de profunzimi, exprimate de Melania Rusu Caragioiu (Canada) într-*O poveste cu șir*, construită după anvergura luptei dintre Făt-Frumos, *care a fost și va fi și scăpătații de la Dumnezeu*, cei pricepuți în schilodire. În același loc, adică în contextul aceleiași rubrici, evoluează un nou traseu literar, de această dată având în centrul atenției literatura de călătorie. Protagonista inițierilor este Virginia Popović (Novi Sad), care analizează și prezintă *Primele jurnale de călătorie în literatura din Voivodina*.

Opinii întemeiate despre *zidirea trupului nostru identitar* își găsesc statornicie în articolul *Literatura de referință nu se naște neapărat doar în marele centre*, elaborat de Nicu Ciobanu (Sân Mihai – Serbia) și încorporat în cadrul rubricii *Limba, transculturalitate*. Vom lansa și de această dată o provocare intenționată, menționând faptul că autorul amintit motivează din plin titlul ales, dezvăluind firea și rostul unei publicații unice *Antologia liricii româno-sârbe din Serbia/România*, care oferă prilejul de a ne scufunda în *apele cristaline ale poeziei și își asumă menirea de a aduce frumusețea rostirii poetice, prin diversitatea ei*.

Lectură și critică literară este unul dintre compartimentele tematice bogate ale revistei, după numărul de articole pe care le conține și suportul științific generos. Cei cinci autori: Zenovie Cărlugea (Târgu Jiu), Lucian Marina, Nicolae Magiar (Reșița), Virginia Popović și Mariana Stratulat (Vârșeț) au „colindat” spațiul literar românesc din Voivodina și au lăsat în urma lor puncte de vedere referitoare la experiențele și disponibilitățile scriitoricești statornicite în cuprinsul unor realizări editoriale distincte și, neîndoind, victorioase în esență. Este vorba despre următoarele volume: Florian Copcea, *VIRGINIA POPOVICI sau «paralaxele» criticii românești din Serbia* (Craiova, 2019), antologia Radu Flora, *O sută și una de poezii* (Academia Română, 2020), Brândușa Juică, *Privind spre copilărie* (Panciova, 2018), Vasa Barbu, Nicu Ciobanu, *Șapte decenii de beletristică. Mic dicționar de cărți și autori (1945-2018)* (Panciova, 2018) și *MONOGRAFIA – 70 de ani de program în limba română la Radio Novi Sad (1949-2019)* (Novi Sad, 2019), de Lucian Marina.

Arte plastice este secvența în care Daniela Barbulov Popov (Vârșeț) distinge și oferă

lectorului oportunitatea de a descoperi *Umbra și lumina pictorului Corneliu Baba*. Textul, îmbogățit cu citate alese și ilustrații pertinente, relevă destinul pământean al omului și artistului Corneliu Baba, unul dintre cei mai apreciați pictori români din a doua jumătate a secolului al XX-lea și mentor spiritual al multor generații de artiști plastici. *Umbra și lumina* nu aparțin doar domeniului artistic, ci își fac prezența și în mersul omului, căci unde este lumină există și umbră. Arome și gusturi ademenitoare ne întorc iarăși și iarăși în peisajul de acasă. *Familia, gastronomie* și, în special, *Tentații-le gastronomice în rostirea lirică voivodineană*, intuite, selectate și oferite în dar de Virginia Popović, vorbesc despre o „adevărată modă” a gastronomiei, lansată de-a lungul vremii în poezia din Voivodina. Delicatesele lirice tradiționale sau/ și (post)moderne emană mesaje profunde, care sunt legate de o lume de lumi.

În *Memento mori*, Lucian Marina ne aduce aminte de concertmaestrul Gheorghe Pintor, de care ne-am despărțit pentru totdeauna în luna martie a anului 2020. *Gheorghe Pintor în drum spre stelele cerului* a pornit ca violonist renumit, admirat și apreciat, care a dus faima muzicii românești pe meridianele lumii.

Un gând plin de recunoștință și un snop de cuvinte tandre încărcate cu dor nestins se revarsă din articolul: *Ion Rotariu – Cordân, o dublă privire prin memorie*, realizat de scriitoarea Aurora Planjanin, fiica fostului dirijor, compozitor, aranjor și a mai puțin cunoscutului poet Ion Rotariu – Cordân din Coștei. Păstrând același alean pe care l-a pecetluit în versurile dedicate celor care i-au dat viață, Aurora Planjanin încearcă și reușește să întregască o imagine semnificativă nu doar pentru sine, ci și pentru memoria noastră colectivă.

Diviziunea redacțională *Evenimente culturale*, devenită și ea un amplu capitol al revistei, găzduiește câteva reveniri speciale asupra unor fapte de cultură însemnate. Elementele constitutive ale capitolului, care prin titluri sugerează teme abordate de cititorii lor, sunt următoarele: *A 29-a aniversare a Academiei de Studii Economice*, consemnată de Vasile Șoimaru (Republica Moldova), *Lumea cu și fără Iugoslavia*, autor Brândușa Juică (Vârșeț), *Antologia Limba noastră cea română*, de Andrada Victoria Diaconescu (România), *Festivalul Internațional al Scriitorilor din Canada*, de Lucian Marina și *Un pont sur l'infini*, autor Yvan –Denis Dupuis (Canada).

Rubrica Revistei Logos „Vă prezentăm ...” are menirea de a finaliza profilul publicației „Logos” 6, nu înainte de a dăruii însă și alte bunuri multiculturale, identificate de Brândușa Juică în *Revista plurilingvă „Novi most – Podul cel nou”*.

Așezată între faptele, stările și gândurile vremii noastre, *Revista de Filologie, Limbă, Literatură și Folclor „Logos”, nr. 6* se dăruiește publicului cititor și exegeților implicați în desăvârșirea sa!

Dr. Brândușa JUICĂ

Universitatea din Belgrad, Facultatea de Învățători și Școala de Înalte Studii de Specialitate pentru Educatori „Mihailo Palov” din Vârșeț – SERBIA

O NOUĂ ANTOLOGIE A CREAȚIEI POETICE A LUI RADU FLORA

Editura Academiei Române, înființată în anul 1948, este o instituție subordonată Academiei Române, și care a continuat activitatea de publicarea de cărți și reviste începută în anul 1868 de înaltul for științific și cultural academic român.

Recent, la această prestigioasă editură, a văzut lumina tiparului volumul **Radu Flora**, „*O sută și una de poezii*”, o antologie, prefațată și cu o selecție a reperelor critice de **Florian Copcea** și o bio-bibliografie semnată de **Nicu Ciobanu**.

Pentru o apreciere la adevărata valoare a însemnătății apariției acestei antologii, merită să fie prezentat un scurt istoric al tipăririi unor antologii similare a poezilor români de renume.

Astfel, dacă în anul 2007, la *Editura Academiei Române*, a văzut lumina zilei doar placheta lui **Petre Stoica**, „*Ultimul spectacol, 101 poeme*”, în anii ce urmează publicul cititor s-a bucurat de tipărirea unui volum consacrat **Ileană Mălăncioiu**, precum și a antologiilor de poezii ale lui **Grigore Vieru**, **Radu Stanca**, **A. E. Baconsky**, **Ștefan Aug. Doinaș**, **Ion Gheorghe**, **Gabriela Melinescu**, **Ion Horea**, **Ion Brad**, precum și din opera poetică a lui **Nichita Stănescu**, **Zaharia Stancu**, **Ioan Alexandru**, **Anghel Dumbrăveanu** și **Mihai Beniuc**.

În anul 2017, la *Editura Academiei Române* a văzut lumina tiparului și o selecție a poeziilor lui **Mihai Eminescu**, cu un studiu introductiv, schiță biografică și notă asupra ediției de **Teodor Codreanu**, respectiv o selecție de poezii din opera lui **Camil Petrescu** și o antologie de poezii semnate de **Ion Miloș**, cu prefață și selecția reperelor critice de **Cornel Ungureanu**.

La aceiași prestigioasă editură au fost tipărite și antologiile consacrate operei lui **Ion Creangă**, **Arcadie Suceveanu**, **Ion Luca Caragiale**, **Nicolae Tăutu**, precum și a creației literare a lui **Vasile Târâțeanu**, **Nicolae Dan Frunteletă**, **Florin Mugur**, **Ion Vinea**, **Victor Teleucă**, **Vasile Dâncu**, **Romulus Guga**, **Negoită Irimie**, respectiv și antologii ale poeziilor lui **Leo Butnaru**, **Mihai Morăraș**, **George Bacovia**, **George Alboiu**, dar și a lui **Cezar Baltag**, **Emil Isac**, **Liubița Raichici**, **Emil Botta**, **Rodica Braga**, și **Rodica Marian**.

Prof. dr. **Florian COPCEA** în Prefața antologiei „*O sută și una de poezii*” ale lui **Radu Flora**, semnează, de fapt, un studiu în care este analizată creația poetică a renumitului poet, prozator, dramaturg, istoric și critic literar, dar este pusă în focar și resuscitarea estetică a poeziei românești din Serbia.

Astfel, renumitul critic literar din Drobeta-Turnu Severin, de altfel, un excelent cunoscător al creației literare a românilor din Voivodina, de la bun început a ținut să sublinieze că, „*Fenomenul cel mai relevant în literatura de expresie românească din Serbia este detașarea tematică de restricțiile cultural-ideologice și de falsele valori estetice, opace, impuse de regimul instaurat după Al Doilea Război Mondial. Un moment de referință, memorabil, îl reprezintă manifestul-eseu Drumul literaturii noastre, semnat de Vasile (Vasko) Popa, care șarja pe marginea disensiunilor/ disputelor tradiționalism – modernism, propunând noi direcții de relevare a sensurilor și mesajelor, mai ales, ale creației poetice. Refuzul politicii literare a vremii de a promova ideea regăsirii, dincolo de complexe și inhibiții, a identității creatoare, libere și lucide, exagerat cantonate în jurul unor „paralaxe” poetice matriciale consacrate, a produs, totuși, în rândul unor trubaduri ai realismului*”

socialist, o adevărată schismă, generatoare a unei resurecții autentice în cultura românească minoritară din acest spațiu multicultural balcanic. Saturația de formule fade, dogmatice, demodate, festiviste, nu numai că a solicitat, la nivelul formelor și fondurilor cultural-spirituale, deconstrucția/demitizarea acestora, dar a și orientat creatorii (o parte dintre ei) spre o scriitură post-modernă, care respingea constrângerile”.

Justificând opinia privind rolul decisiv pe care l-a avut Radu Flora în procesul de „declanșare a mișcării de revitalizare a culturii care tindea să se sustragă de sub tutela înghețului titoist și să-și îndrepte pașii pe calea de exprimare/afirmare a unor libertăți spirituale”, prof. dr. **Florian Copcea** a subliniat că, „Printre arhitecții „**stilului realist**” al literaturii române din ex-Iugoslavia, îl așezăm, pe primul loc, pe Radu Flora, cel care avea să susțină introducerea unor „**abordări moderne în procedeul artistic-expresiv**” de elaborare a operelor literare, desigur, fără să fie abandonate modelele clasicilor români și sârbi. În ce măsură aceștia au determinat formarea poetică a lui Radu Flora, nu e greu de presupus: prin multe dintre poemele sale, se simt trecând duhurile lui **Mihai Eminescu, George Coșbuc, George Bacovia, Tudor Arghezi și, mai târziu, Ion Barbu, Lucian Blaga, Zaharia Stancu și Nichita Stănescu, fapt care explică multe dintre „conexiunile extratextuale” (I.M. Lotman, „Leții de poetică structurală!**”, Editura „Univers, București, 1970), ale acestui „scriitor inventiv”, dezvăluindu-i astfel întreaga concepție despre poetică, despre lume, despre realitățile ei imprevizibile”.

Criticul literar pe bună dreptate constată și o realitate iminentă. „Conștient că nu poate avea șanse de supraviețuire literară într-o paradigmă nesincronizată la curentele culturale occidentale, Radu Flora își îndreaptă, intuitiv și energic, spiritul spre desubstanțializarea retoricii, a contrarității și a hazardului apocaliptic, (...) Așadar, poetul începe să concilieze realitatea cu textul și, exploatând la maximum reminiscențele unui anacronism deșănțat, aplică propriei creații insolitari exacerbate ludic. Această detașare demonstrează vastitatea nemărginirii intelectuale a lui Radu Flora, întâiul stătător al liricii românești moderne din Iugoslavia, continuu situat sub semnul înțelegerii mitice a creației literare”, subliniază Copcea.

Din Prefața semnată de Florian Copcea referitor la meditația creatorului asupra condiției sale de filozof, decis să devieze de la convenții și reguli impuse, consemnăm „**modul de antrenare în câmpul izotopic al textului poetic, al semnificației cuvintelor**”. Astfel, în opinia criticului literar, „**Radu Flora, „poet cu aștri-n frunte și cu spini bătuți în palmă**”, cum singur se definește, în pofida etichetei ce i-o pusese confratele Ioan Flora, de „practicant al unei poezii neoveriste”, dar și al simbolurilor ancestrale „conservate” clar în substraturile fondului său genetic, s-a dovedit a fi un căutător asiduu, vizionar, al luminișurilor misterioase ale expresiei poetice. În nenumărate compoziții, poetul atinge firescul unei vibrante stări de fantezie creatoare, lucru care ne obligă să recunoaștem că linia sa poetică concordă cu sensul poetic metaforic revelatoriu al curentului liric modern.”

În consecință, pentru poet, explorarea de spații ideatice și modalități de expresie, a devenit rațiunea supremă, cognoscibilă, de a-și ordona universul poetic și de a imprima, deloc egocentric, lucrurilor simple o imagine poetică durabilă, astfel încât sacrul, asociat uitării de sine a ființei, să poată fi recuperat într-un etos originar: „**Vin așa clipe cu găuri imense/ lărgite lungite lățite lăbărțate/ Orice substanță Orice miez orice măduvă/ își pierd sensul Chipul rămâne-n scoarță// Vidul fără creier Un gol mat/ stăpânește hârtia albă virgin/ Trupul a devenit aer eter nimic/ Nu simt// Nu văd// Nu aud// Fericirea pruncului nou-născut// Nu dezolarea pierdutului paradis**” („Vid”).

Având în vedere argumentele expuse, renumitul critic literar prof. dr. Florian Copcea a menționat: „**Radu Flora, un nonconformist al generației sale, prin combinarea multitudinii de stiluri poetice moderne și de jocuri de limbaj și formule retorice, considerate noutate absolută, a reușit să aducă mutații fundamentale în spațiul literaturii de expresie românească din actuala Serbie. (...)**

În concluzie, aceasta „**a însemnat înnobilarea literaturii românești din Serbia cu miracolul unui limbaj plin de simboluri și modele est-europene, de „o avalanșă de metafore și hiperbolizări” („Poezia în micro și macro plan”)**”.

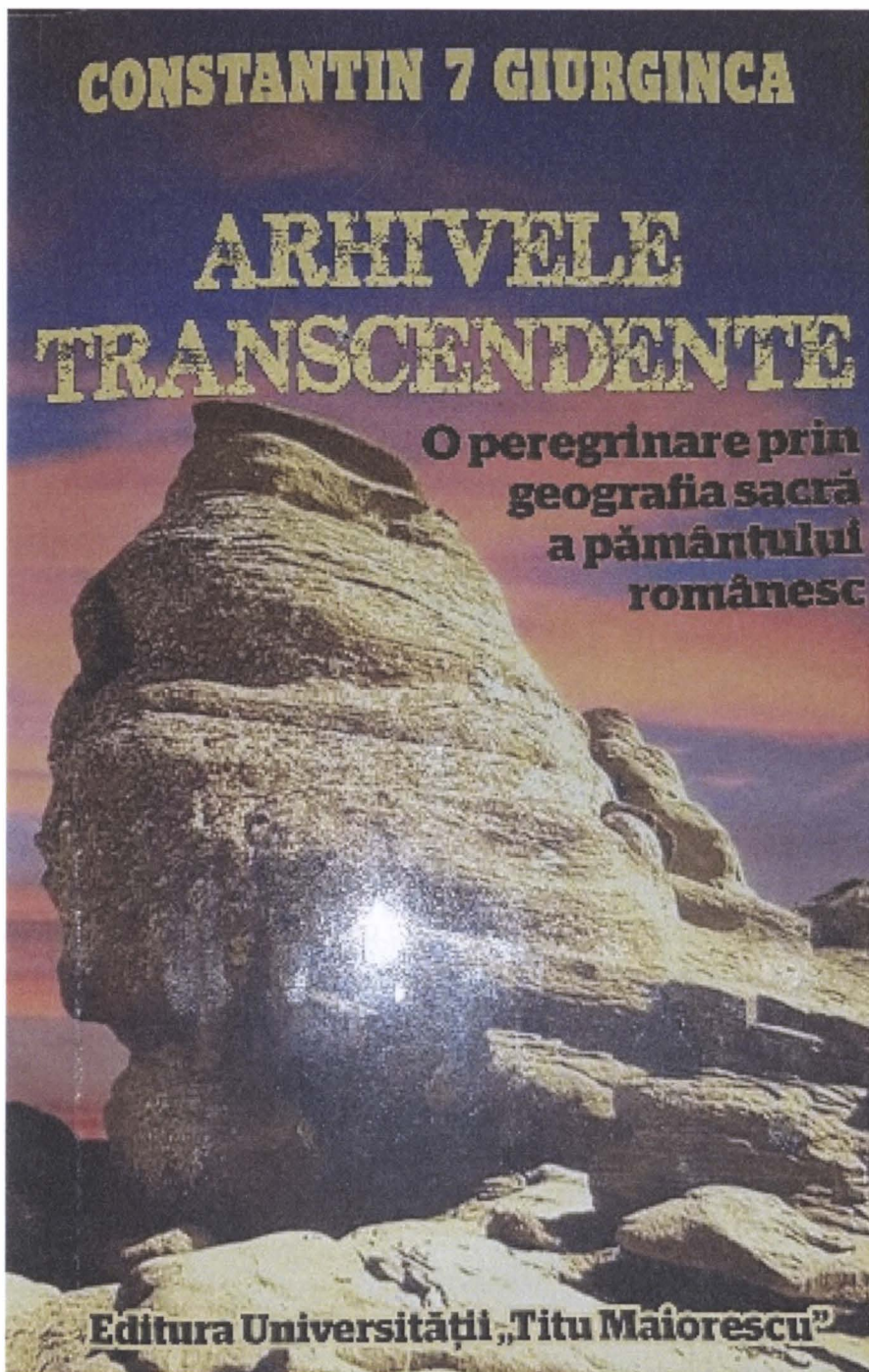
Lucian MARINA

Președintele Societății de Limba română din Voivodina, Serbia

Recenzie de carte:

Constantin 7 Giurginca: *Arhivele Transcendente*

Apărută în anul 2020 la Editura Universității Titu Maiorescu din București, cartea *Arhivele transcendentă: O peregrinare prin geografia sacră a pământului românesc*, reprezintă pentru autorul ei, Constantin Giurginca, un demers științific eclectic: istoric, geografic, filosofic, etnografic, religios.

Este un volum masiv de 614 pagini (format mare), împărțit în 14 capitole, plus bibliografia consistentă (cu 153 de titluri).

Cu un accentuat caracter științific, cartea se adresează în primul rând unui public cititor avizat, deoarece relatează momente din istoria românilor dar și din cea universală prin legăturile între cele două.

Un adevărat melanj de istorie – filosofie – sacralitate poate fi observat chiar din titlurile unor capitole: Semnele primordialului, Menhirii și rupestrele, Dealul Istrița – Centru cultic Hyperboreic, Comorile Bucegilor, Kogaionul Bucegi și altele.

Pentru o mai facilă înțelegere a textului, autorul a inclus în multe pagini, fotografii și ilustrații sugestive referitoare la subiectele

abordate. De asemenea, unele idei și denumiri sunt subliniate pentru o mai bună accentuare în context.

Constantin 7 Giurginca ¹, plimbă cititorul pe o arie geografică istorică foarte largă, de la piramidele egiptene până în vârful Ceahlăului, de la Dunăre până pe platoul Bucegilor. Accentul cade pe elementele străvechi de istorice și toponimice, astfel de exemple dau ocazia autorului să facă o adevărată introspecție largă pentru că terminologia folosită este de la arhaisme până la concepte de natură filosofică. Toate țin însă de istoria neamului românesc și se vrea să se arate legăturile complexe de la cele pământești, prozaice până la cele de natură cosmică. Exemplele sunt din abundență pentru că folclorul românesc, tradițiile, legendele, basmele sunt un izvor peren pentru continuitatea neamului românesc pe acest pământ ancorat ca o coloană vertebrală de Carpați și sprijinit de mare și Dunăre.

Pe baza acestor idei existente dintotdeauna în mentalul românilor, capitolul IV începe astfel: „Binecuvântata țară, Colchida Carpatică (mitica țară a regelui Aiete), antica țară a Caucașului de la Curbura Carpaților, te fascinează prin legendele ei toarse din caietul miraculoasei ape sacre, Istrosul (Okeanusul pelasgic) și a divinilor strămoși primordiali: pelasgo – hyperboreii, prin întâmplările uimitoare care povestesc despre încercări și expediții ale unor temerari, care au dorit să preia (prin vicleșug ori prin forță) tainele unor lucruri, care dădeau noilor stăpâni puteri nelimitate, gigantice, asupra ordinii rânduielilor din natură, devenind stăpânii absoluți ai lumii.”

Demn de menționat ni se pare abordarea autorului Constantin Giurginca referitoare la povestea variantei mioritice din Banat, aceasta fiind „înramată într-un cadru emblematic sugerat de câțiva cărturari români.” Se face precizarea că este nevoie să fie văzute luminile din depărtări și care alcătuiesc acel diamant de preț, izvoarele arhaice, etnografice, sociologice și istorice care au modelat balada în timp:

„Foaie verde de stejar,
Fost-a, fost un pădurar,
Păcurarul oilor,
Crăișorul munților,
Munților, cărunților
Și drăguțul zânelor.”

Autorul a desfășurat o muncă foarte mare pentru a aduna materialul inclus în acest volum, pentru o documentare de multe ori la fața locului, dar cub aceste ocazii, a luat contact în mod direct cu glia strămoșească, martora tăcută a celor care au călcat pe ea, care au muncit, luptat și în final, au ajuns sub ea.....

Un alt demers remarcabil din partea autorului este explicarea originii multor cuvinte, expresii precum și cele legate de toponimie și hidronimie. Nu lipsesc interpretările pertinente legate de fenomene mistice, religioase păstrate la români din timpuri imemorabile.

Cu certitudine că, pentru specialiști interesați de astfel de noțiuni, cartea le vine în întâmpinare cu prisosință.

Prof. dr. Nicolae Magiar

Colegiul Național Mircea Eliade – Reșița

¹ De menționat că cifra 7 este intercalată între numele și prenumele autorului pentru a preciza numărul generației cu aceste nume din familie.

Putna - Almăj

Prof. Pavel Panduru – Prigor

În spațiul Arian Carpatin dintre Nistru, Tisa și Dunăre, Creștinismul timpuriu prin Apostolul Andrei, a creat o civilizație supremă a României Orientale în secolele IV, V și VI. „Prin textele călugărilor sciți, învățătura Părinților Capadocieni și a Sfinților Ierarhi, această civilizație influențează hotărâtor lumea și epoca noastră”. (prof. Titus Filipaș)

În partea de sud-vest a României, Grădina Maicii Domnului, județul Caraș-Severin, este o depresiune intra-montană, între munții Semenic la nord și munții Almăjului, la sud, numită „Țara Almăjului”. Ea dispune de un colier cu 15 perle, formate din satele almăjene, de-o parte și de alta a râului Nera care izvorăște din munții Semenic și o străbate de la nord la sud. Cel mai dosnic sat din colierul satelor almăjene este Putna, amplasat pe valea cu același nume la o altitudine de aproximativ 400 m, mai ridicată decât vatra depresiunii. Putna este așezat în Estul depresiunii și la Nordul munților Almăjului, în buza munților, la confluența pârâului Putnița cu râul Putna, care tocmai aici a ieșit dintre culmea Bealcovățului (895m) și Botu' Gârâștiului (854m) dintr-o cheie lungă și extrem de îngustă.

Ca o taină, Putna este cuprinsă în arcul Carpaților într-un triunghi al spiritualității românești – numit fenomenul „Putna” - cu un vârf în Țara de Sus – la nord – Putna Bucovina, cu altul în Țara Vrancei – la sud-est – Putna Vrancea și ultimul în Țara Almăjului, la sud-vest-

Putna Almăj, fenomen ce reprezintă „Sfânta Treime”, pe pământ românesc iar unghiurile simbolizează „Ochiul lui Iisus” în acest spațiu. Ca și despre Carpați “despre Putna nu este de trebuință a se spune că există pentru că, de fapt, certitudinea că există face parte din însăși firea lucrurilor”. (prof. dr. Artur Silvestri) Ea este “sediul miraculosului spațiu simbolic maximal și aproape o coloană a cerului”, așezată acolo “printr-o conjuncție astrală de Potriviri enunțate”. (prof. dr. Artur Silvestri)

Putna, potrivit filozofiei lui Noica, „Unul de-o ființă și Trei persoane reprezintă matricea sensibilității noastre, un arhetip care se va

multiplica în toată istoria neamului. Potrivit crezului creștin, rezultatul e o “unitate sintetică” (trei în unul) care este veritabilul Unul – Multiplu, pe calapodul căruia se ridică etosul românesc. În concluzie, România stă pe trepidul celor 3 Putna, trei persoane de-o ființă, iar cine renunță la trepid abdică de la spiritul românesc.

La Putna, unde se găsește una din cele mai frumoase priveliști din lume și unde se află puterea de a fi curajos și conștient, s-a construit o mănăstire din inițiativa enoriașului Zăvoianu Luca, ca loc unde sufletul găsește iluminare, liniște și pace, mântuire, pentru a putea fi ferit de înstrăinare și degradare. Aici oamenii trebuie să găsească credința în Dumnezeu pentru a spera la normalitate.

Acesta este satul Putna din Țara Almăjului, așezat pe apa cu același nume, între două spinări de deal, unde omul găsește esența vieții: dobândirea mântuirii și îndumnezeirea ființei umane, imitarea modelului Cristic.

Dacă aș fi soare, voi ați fi stele

Dacă aș fi pământ, voi ați fi poiene de narcise

Dacă aș fi vânt, voi ați fi floarea-soarelui

Dacă aș fi râul Putna, voi ați fi păstrăvi

Dar nu,

Eu sunt părintele vostru spiritual, voi trebuie să fiți stâlpii societății

Voi trebuie să fiți oameni, oameni adevărați

Iubitori de limbă și neam

Creștini - Ortodocși.

LUMEA CU ȘI FĂRĂ IUGOSLAVIA

Deschiderea celei de-a treisprezecea ediții a Festivalului Internațional de Folclor al Românilor din Balcani „Joc Românesc”, care a avut loc la Jâtcovița pe data de 13 iulie 2019, a fost precedată de o manifestare dedicată cuvântului scris românesc.

Astfel, pe malul bătrânului Danubius, în orașul Golubac, Societatea de Limba Română din Voivodina - Republica Serbia, a organizat o întâlnire cu scriitori, redactori, ziariști, critici literari, din mai multe colțuri ale lumii, care au prezentat o serie de realizări editoriale deosebite și relevante nu doar pentru cultura românească. Între acestea un moment aparte a constituit prezentarea cărții „DEZMEMBRAREA IUGOSLAVIEI ÎN CONTEXT INTERNAȚIONAL”, semnată de Nicolae Magiar.

Profesor, istoric, om de radio și televiziune, Nicolae Magiar (Reșița, România) și-a îmbogățit palmaresul scriitoricesc cu un nou studiu monografic, care de această dată supune atenției nu doar imaginea unui colț de lume sau a unei personalități, ci drama unei națiuni, înrămată în tragedii greu de conceput la sfârșit de secol XX.

Cartea „DEZMEMBRAREA IUGOSLAVIEI ÎN CONTEXT INTERNAȚIONAL” a apărut în anul 2018, la Editura Gheorghe Magas din Reșița, având ca subiect central, așa cum se poate vedea chiar din titlul său, dezbinarea statului iugoslav, într-un moment istoric în care se vorbește tot mai mult despre eforturile creării unei Europe unite.

Respectând principiile de bază ale demersului științific (cauzalitatea, prezentarea evenimentelor și consecințele acestora) și fără a relua experiențe deja incluse în numeroase publicații care au abordat această temă, însă ținând cont de cele meritoase, Nicolae Magiar realizează o panoramă inedită asupra istoriei poporului sârb, rezultată în urma cercetărilor desfășurate timp de opt ani.

În opinia autorului, pe care o susținem din numeroase motive, „lucrarea de față încearcă să adune informațiile la modul cât mai complet și cât mai obiectiv” (pag. 12).

Cele 425 de pagini, repartizate în patru secțiuni tematice: Istoria sârbilor până în secolul XIX, Istoria sârbilor în secolul XX, Evenimentele care au dus la dezmembrarea Iugoslaviei și Situația fostelor republici iugoslave după 1999, urmate de Concluzii, Rezumate (în franceză, engleză, germană, spaniolă), Bibliografie și Anexe se sprijină pe un amplu aparat critic, care conține 696 note de subsol.

Bibliografia bogată care cuprinde 305 titluri de carte, articole și surse informatice (multe inedite), generarea interpretărilor originale, precum și setea de adevăr, ne îndreptățesc să vizualizăm și apreciem o explorare temeinică a unui subiect complex și totodată deosebit de sensibil.

Purtând în sine „un anume grad de simpatie” a autorului pentru poporul sârb, acest demers cu caracter istoric, în esență o prezentare sintetică a evoluției istoriei sârbilor de la migrațiile slave în Balcani și până la începutul mileniului al III-lea, debutează cu capitolul Istoria sârbilor până în secolul XIX. Este o secvență a recuperărilor semnificative, care oferă cititorului cronologia unor momente istorice importante precum: așezarea slavilor în Balcani, întemeierea primelor state sârbești, stăpânirea sârbilor de către otomani, principalele lupte pentru obținerea independenței

și independența Serbiei, câștigată după Războiul Ruso -Turc din anii 1977-1878.

Cel de-al doilea capitol - Istoria sârbilor în secolul XX, structurat pe șase subcapitole, conturează mersul istoriei poporului sârb între anii 1912-1989. Ochiul vigilent al autorului se îndreaptă cu multă energie spre mărturii documentare luminătoare, construind imagini-sinteză, îmbelșugate cu nume, cifre și date, despre marile evenimente istorice ale secolului trecut, care au marcat în mod pregnant istoria lumii, în desfășurarea cărora au fost implicați și sârbii.

Paginile de început ale acestui capitol oferă informații referitoare la Războaiele balcanice (1912-1913) în urma cărora „Serbia a devenit puterea dominantă în Balcani” (pag 25). Situația s-a schimbat ulterior, odată cu izbucnirea Primului Război Mondial, care a impus o nouă ordine mondială. În acest context a apărut și statul independent - Regatul Sârbilor, Croaților și Slovenilor.

Despre evoluția acestui stat, care din anul 1929 a devenit Regatul Iugoslaviei, în perioada dintre cele două războaie mondiale, se pot citi câteva pagini semnificative în subcapitolul Serbia în perioada interbelică.

„Fondarea statului Iugoslavia a fost un concept statal vehiculat în rândurile intelectualității slave de sud, apărut spre sfârșitul secolului al XVII-lea și accentuat în secolul al XIX-lea în cadrul Mișcării ilirice, care a culminat cu realizarea idealului, în anul 1918, odată cu dezmembrarea Imperiului Austro-Ungar multinațional ...” (pag. 67).

Politica clasei conducătoare în frunte cu regele Alexandru I, care dorea să creeze o Iugoslavie centralizată, a întâmpinat opoziția unora dintre marile puteri europene (Germania, Italia, Rusia). Dictatura conducătorului Regatului Iugoslaviei are ca punct final asasinarea acestuia (1934), în timp ce în plan internațional ordinea instaurată după Primul Război Mondial își pierdea tot mai mult valabilitatea.

În următoarele două secvențe ale acestui capitol autorul consemnează și recuperează cu multă grijă aspecte importante, episoade tragice din cel de-al Doilea Război Mondial, respectiv din Lupta de Eliberare Națională a Iugoslaviei. Spre finalul capitolului vom avea posibilitatea de a afla date despre Istoria sârbilor între anii 1945-1989.

În centrul atenției autorului este conturarea imaginii Statului iugoslav care, după sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial, s-a organizat într-o federație, constituită din șase republici și două provincii autonome, purtând numele de Republica Populară Federativă Iugoslavia, iar mai târziu Republica Socialistă Federativă Iugoslavia.

Cele treizeci de pagini, pe care autorul le dedică perioadei amintite, relevă ascensiunea statului iugoslav, atât în plan național cât și internațional, personalitatea președintelui Iosif Broz Tito, precum și situația care a survenit în perioada imediat următoare morții lui Tito. Excese, erori, orgolii, conflicte de tot felul: etnice, religioase, politice, economice, militare, animate și din exterior, vor rescrie curând un jurnal al dezastrului și definitivează partea centrală a volumului.

Evenimentele care au dus la dezmembrarea Iugoslaviei, cel mai extins capitol (204 pagini), evocă etapele desființării federației iugoslave, una dintre „marile drame din istoria popoarelor din spațiul geografic al Balcanilor de vest” (pag. 116).

Dacă în subcapitolul Perioada 1991-1995 asistăm la instaurarea atitudinilor tulburătoare care au dus apoi la modificarea hărții lumii, în următoarele unități structurale: Războiul din Bosnia, Luptele din 1998, Atacul NATO asupra Iugoslaviei în 1999 și Urmările atacului NATO

asupra Iugoslaviei din 1999, ne vor întâmpina tortura, cruzimea, chinurile morale și fizice, (...), în timp ce istoricul devine un adevărat dramaturg.

Nu trebuie să uităm însă că scenele prezentate reproduc, din păcate, realitatea cruntă, trăită de bărbați, femei, copii, credincioși ori atei. Impresionează din nou tenacitatea și zelul cercetătorului, analiza izvoarelor scrise și a unor întâmplări relatate de martori oculari ai acestor vremuri întunecate, care justifică travaliul eforturilor auctoriale de a exprima veridicitatea evenimentelor.

Inedit rămâne și procedeul reluărilor, al recapitulărilor unor situații sau statistici pe care în acest mod autorul dorește să le evidențieze, să le imprime în memoria cititorului.

De asemenea, sunt relevante argumentele aduse în sprijinul ideii că în procesul de dezintegrare a Iugoslaviei contextul internațional s-a „implicat în mod direct, prin căi multiple (militare, diplomatice, economice, trafic de arme, alte forme de ajutoare etc.)” (pag. 370).

Războaiele din fosta Iugoslavie (din Croația, Bosnia, Kosovo), în mod aparte intervenția militară NATO, a cărei legitimitate „a fost și continuă să fie subiectul unei lungi dezbateri” (pag. 333) au adus imense pierderi umane și materiale și au readus „la suprafață tensiunile dintre Lumea Veche și Lumea Nouă” (pag. 322). Cifrele și statisticile redate în acest volum întruchipează imaginea devastatoare a acestui moment istoric.

Situația fostelor republici iugoslave după 1999 reprezintă partea finală a lecție de istorie despre Iugoslavia. După experiențele războaielor din spațiul iugoslav, în care toate părțile implicate au încălcat drepturile omului, după Războiul mediatic și chiar crucificarea Bisericii Ortodoxe din Iugoslavia, autorul apreciază și măsura înnoirilor.

Așadar, la final de secol și mileniu fostele republici iugoslave (în ordinea alfabetică): Bosnia și Herțegovina, Croația, Macedonia, Muntenegru, Serbia și Slovenia sunt state independente, dar care „depind în mare măsură, din punct de vedere economic, politic și militar de SUA și UE.” (pag. 356).

În același timp conflictul din Kosovo rămâne și pe mai departe o realitate încrâncenată a prezentului, care se exprimă încă prin dificultatea de a găsi pacea, după un război brutal cu masacre, violuri, tortură, lagăre de concentrare.

Concluziile, Rezumatele, Bibliografia și Documentele anexate întregesc acest demers istoric și-i amplifică dimensiunea sa valorică.

Cartea „DEZMEMBRAREA IUGOSLAVIEI în context internațional”, semnată de Nicolae Magiar - „o carte tulburătoare, dar plină de învățăminte”, cum o definește prefațatorul Varga Atilla, pe lângă valoarea științifică, are și meritul de a așeza în același loc opinii, argumente, informații obiective despre istoria poporului sârb, despre Iugoslavia - o țară cunoscută în lume, care a apus între orizonturi sângeroase.

(Material preluat din Revista de filologie „LOGOS”, nr. 6, septembrie 2020, p. 225)

Dr. Brândușa JUICĂ

Universitatea din Belgrad, Facultatea de Învățători și Școala de Înalte Studii de Specialitate pentru Educatori „Mihailo Palov” din Vârșeț – SERBIA

Recenzie de carte:

Nicolae Victor Fola - *Școlile Blajului între anii 1850 - 1918*

Apărută în 2008 la Editura Ardealul din Târgu Mureș, cartea *Școlile Blajului între anii 1850 - 1918. Evoluția instituțională și contribuții la dezvoltarea elitelor intelectuale românești*, oferă cititorului o amplă descriere a contribuției de excepție la istoria învățământului din Transilvania

a școlilor din Blaj în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și începutul veacului următor XX.

Autorul Nicolae Victor Fola descrie în detaliu întreaga evoluție instituțională precum și contribuțiile la dezvoltarea elitelor intelectuale românești în prestigiosul centru cultural reprezentat de Blajul veacului XIX. Cartea este de fapt un volum dens de informație (format A 4, cu litere mici și 251 pagini) redactat în nouă capitole:

1. *Curenți de idei ale perioadei. Bisericele românești și școlile profesionale;*

2. *Cadrul legislativ - instituțional, dezvoltarea școlilor blăjene și activitatea de instruire și educație;*

3. *Activitatea Facultății de Teologie din Blaj și corpul său didactic;*

4. *Corpul profesoral al Gimnaziului Superior, Institutul Preparandial al Blajului și al celorlalte școli arhidieceșane;*

5. *Populația școlară a institutelor de învățământ din Blaj;*

6. *Receptarea pedagogiei europene, utilizarea ei în modernizarea și optimizarea procesului de învățământ;*

7. *Preocupări de cercetare științifică, publicistica și creația artistică a reprezentanților elitelor Blajului;*

8. *Contribuții ale intelectualității blăjene la dezvoltarea elitelor intelectuale ale românilor*

(1850 - 1918);

9. Concluzii.

Fiecare capitol are subcapitole, iar Anexele cuprind documente și statistici sugestive ce completează informațiile redată în capitolele precedente.

Volumul redactat de profesorul Nicolae Victor Fola este rezultatul unei ample cercetări și documentare desfășurate în Arhivele din județele Alba și Sibiu, Muzeul de Istorie al Transilvaniei din Cluj – Napoca. La acestea se adaugă informațiile preluate din lucrările istorice de sinteză, presă și periodice școlare, statistici, lucrări de specialitate, articole, comunicări, în total 344 surse bibliografice.

Redactarea este într-o manieră științifică impecabilă (cu trimiteri în 925 note de subsol) dar accesibilă și pentru un public cititor neavizat.

Autorul aduce interesante și complexe informații referitoare la diferitele curente de idei (preluate de marii gânditori transilvăneni din filosofia germană cu referire directă la Kant) și transpuse în activitatea școlilor confesionale și a bisericilor românești, toate adaptate la marele deziderat național al românilor din a doua jumătate a secolului al XIX –lea din Transilvania. Aceste idei de teorie politică precum și gândirea transilvăneană „erau influențate de concepția politico – juridică, de orientare liberală a lui Karl Rotteck¹... s-a manifestat și influența școlii romantice germane de istorie e dreptului....”.

Autorul oferă informații ample despre o serie de adevărate personalități ale Blajului din categoria elitelor intelectuale și confesionale. Activitatea acestora în slujba învățământului românesc este cu atât mai meritorie cu cât se desfășoară într-o perioadă dramatică din istoria Transilvaniei, respectiv perioada austro – ungară precum și în condițiile creșterii centralismului neoabsolutist (respectiv, un intens proces de germanizare și maghiarizare). Limba română din școlile Blajului era supusă unui permanent și adevărat asediu prin legislația oficială școlară care favoriza limba germană, maghiară, chiar și greacă în raport cu limba folosită de majoritatea covârșitoare a românilor.

Reprezentanții elitelor românești s-au apărat printr-un amplu proces cultural (traduceri de istorie, filosofie, cultură în general, lucrări proprii). De asemenea, un rol important l-au avut Societățile de lectură ale elevilor, revistele, bibliotecile și activitatea cercetărilor.

Toate aceste acțiuni aveau un scop final meritoriu prin excelență: instruirea, educarea și pregătirea unor tinere generații de elevi români capabili să ducă la împlinirea marelui deziderat național românesc – unirea tuturor românilor. Acești tineri au urmat adesea înalte școli în centre universitare din afara Transilvaniei, desăvârșind astfel instruirea școlară, mai ales pe linie pedagogică.

În cadrul unui amplu proces cultural, este de menționat activitatea cu totul remarcabilă desfășurată în domeniul biblioteconomiei și bibliofiliei, aceasta având în final ca rezultat constituirea unui adevărat „tezaur inestimabil de carte, nu numai românesc, dar și străin, în cadrul căruia un loc important, în mod surprinzător, romanele arabe, pentru care era o adevărată slăbiciune.”

Blajul a găzduit și adunările generale ale celor 1304 membri (în anul 1871) ai Astrei între anii 1863 – 1911.

Prin toate aceste acțiuni complexe pe plan cultural, Blajul se înscrie la loc de frunte în dezvoltarea învățământului și culturii în general în perioada 1850 – 1918. Autorul Nicolae Victor Fola a reușit, printr-un demers științific de excepție, să scoată în evidență meritele de referință ale Școlilor Blajului.

În acest fel, volumul său este de un real sprijin tuturor celor care vor să cunoască ce a însemnat Blajul într-o perioadă istorică neprielnică pentru românii transilvăneni.

Prof. dr. Nicolae Magiar

Colegiul Național *Mircea Eliade* - Reșița

¹ Karl Rotteck considera istoria modernă ca o luptă a dreptului rațional, ajuns la conștiința de sine, împotriva celui istoric, irațional.

DIN ACTIVITATEA NOASTRĂ

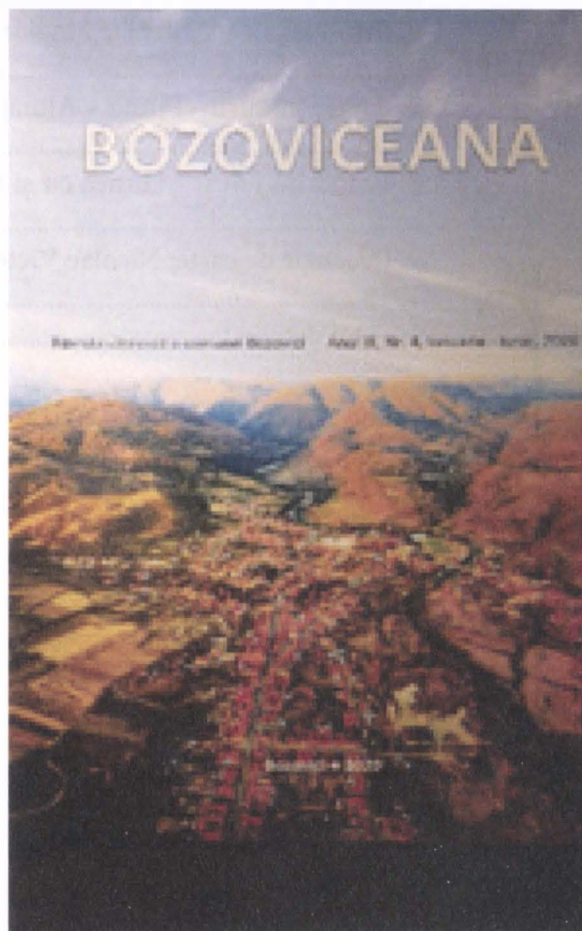

1. AI 28-LEA „MEMORIAL RADU FLORA” la SATU NOU (SERBIA) Sâmbătă, 5 septembrie 2020, S.L.R. a pus o Placă Memorială pe Casa părintească a regretatului prof. dr. Radu Flora care a fost sfințită de preacucernicii părinți Gheorghe Ianeș și Cornel Juică.

Placa a fost dezvelită de mr. Viorel Flora, fiul renumitului om de știință român și de președintele S.L.R. Lucian

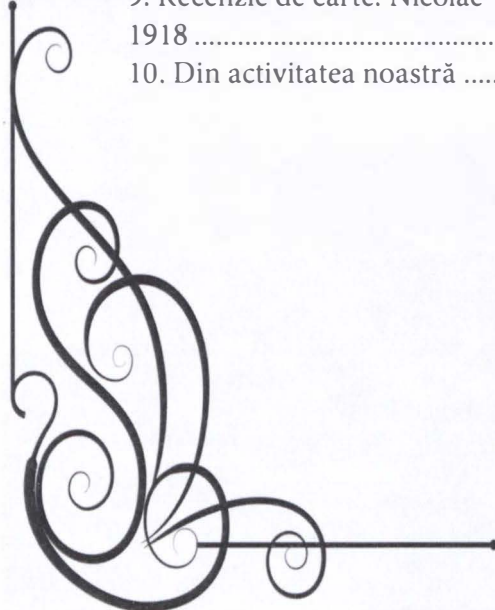
Marina, inițiatorul proiectului. La Casa de Cultură a avut loc un colochiu științific.

2. Revistele sătești **Bozoviceana** (a comunei Bozovici) și **Spic de Grâu** continuă să apară în același format (bianual) și sub coordonarea celor doi redactori (prof. Dr. Nicolae Magiar și Dr. Eduard Magiar). Tirajul este același, respectiv 200 de exemplare pentru **Bozoviceana** și 100 de exemplare pentru **Spic de Grâu**. Amândouă sunt sprijinite financiar de către primăriile celor două localități, respectiv Bozovici și Ezeriș.

CUPRINS

1. Eduard Magiar, Nicolae Magiar - ALMĂJUL – mențiuni în documente și hărți istorice pagina 1
 2. Pavel Panduru – Ideea de unitate națională la Prigor pagina 4
 3. Nicolae Magiar – Nicolae Stoica de Hațeg – marele cronicar al Banatului (I)..... pagina 5
 4. Brândușa Juică – Logos 6 - Într-o toamnă cum nu a mai fost alta pagina 9
 5. Lucian Marina – O nouă antologie a creației poetice a lui Radu Flora pagina 13
 6. Brîndușa Juică, Nicolae Magiar – Recenzii de carte pagina 15
 7. Pavel Panduru - Putna – Almăj pagina 17
 8. Brândușa Juică - Lumea cu și fără Iugoslavia pagina 18
 9. Recenzie de carte: Nicolae Victor Fola – Școlile Blajului între anii 1850 – 1918 pagina 21
 10. Din activitatea noastră pagina 23
-
-